

Рецензия

на дисертационен труд на тема:

„Политиката в областта на повишаване на международната конкурентоспособност на икономиката на природни ресурси в Монголия“

Дисертант:

Бизъяа Бас-Оргила
катедра „Публична администрация“
Философски факултет
СУ „Св. Климент Охридски“

Рецензент:

Професор д.пол.н. Атанас Гочев

I. Основание и цели на рецензията

Настоящата рецензия се изготвя въз основа на заповед № **РД 38-42/17.01.2019 г.** на ректора на СУ и в съответствие с изискванията на чл. 12 и чл. 13 на Закона за развитие на академичния състав в РБ (ЗРАСРБ), чл. 35-42 от Правилника за прилагане на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ППЗРАС) от 08.03.2011 г. Целта на рецензията е да послужи при защитата на дисертацията пред специализираното научно жури за присъждане на ОНС „доктор“ на Бизъяа Бас-Оргила, по направление 3.3. Политически науки (публична администрация), докторант към катедра „Публична администрация“ на Философския факултет при СУ „Св. Климент Охридски“.

Рецензията има за цел да улесни журито при вземането на решение, както и да помогне на дисертанта при представянето на своя труд.

II. Основни данни за докторанта и характеристика и структура на дисертационния труд

1. Основни данни за докторанта

Докторантът Бизъяа Бас-Оргил е роден през 1958 г. Завършил е Икономическия факултет на Донецкия държавен университет, Украйна през 1982 г. Според биографичната справка има защитена магистратура в Селскостопанския институт на Република Монголия.

2. Обем и структура на дисертационния труд

Ръкописът на дисертационния труд е с обем от 145 страници, които преизчислени в стандартни страници текст се равняват на около 175 страници с 1850 знака/стр. Дисертационният труд съдържа въведение, три глави, заключение и препоръки. Дисертацията включва 22 графики, 15 таблици, 8 диаграми и 16 илюстрации. Има приложен списък на използваните съкращения, както и списък на използваните източници и литература, който съдържа 89 записа на кирилица и латиница.

3. Структура и съдържание на дисертационния труд

Структурата на дисертацията, както е представена в съдържанието, по принцип е подходяща и дава възможност да бъдат постигнати задачите на дисертационното изследване.

Във **въведението** на дисертацията, наред с общото описание на труда са посочени някои от реквизитите на използваната **методология** и приложената **концептуална рамка**. Това са **мета–теоретичните** въпроси, които следва да присъстват в началото на всяко научно изследване за ОНС „доктор“. Нека да разгледаме кои от тези въпроси са посочени и изяснени.

Първо, обоснована е **актуалността** на изследването. Тя е дефинирана като свързана със значението на участието и на конкурентността на Монголия в световната търговия с природни ресурси (с. 6). Това е аргументирано и с факта, че въпросите на конкурентността на Монголия стават актуални преди около 15 години. Тогава различни международни финансови институции и донорски организации започват програми за подобряване на инвестиционния климат и развитие на конкурентни предимства. В увода на с. 6 се заявява, че „дисертационният труд анализира само факторите, свързани с инвестициите в разработването на природни ресурси и политиката в този отрасъл във връзка с общата политика на подобряване на конкурентността и благосъстоянието на страната“. Формулирана по този начин, **актуалността и значимостта** на заложената в дисертационния труд проблематика в научно и в приложно отношение **не буди съмнение**. Конкурентността и въпросите, свързани с нея са от особено значение във всяка държава, особено за страна като Монголия.

От приложената литературна справка се вижда, че в научната литература на Монголия темата за конкурентността **не е достатъчно разработена и изучена**, особено в аспекта на конкурентност на дадена икономика в сферата на природните ресурси. Въпросите на конкурентността са многоаспектни и засягат различни страни на икономиката на дадена държава. Поради тази причина, както ще посочим по-долу, **дисертацията се „люшка“ между отделни проблеми**, имащи пряко или косвено отношения към въпроса – от бизнес климата до фактори на конкурентността и политиките в тези области.

Второ, след въведението за **актуалността** са дефинирани **целите** на труда. Те са определени като „анализ на нивото и качествените характеристики на конкурентоспособността на Монголия, така както тя е показана от международните индекси и разкриване на фактори и възможности за подобряване на конкурентността със средствата на икономическата политика. Целите са обвързани с поставяне на поредица от задачи като разкриване на международната конкурентоспособност на страната, разкриване на базисните фактори на конкурентността на страната, разглеждане на подходите за оценка на конкурентоспособността в международен план и пр. (с. 10-11). Част от тези задачи не са реализирани, например тези, свързани с оценката на това кои отрасли са конкурентни и как да се гарантира конкурентността им при отчитане на особеностите на икономиката и предизвикателствата на външната среда.

Трето, посочени са **предмета** и **обекта** на изследването. **Обектът** на изследването е дефиниран като международната конкурентоспособност и политиката на Монголия в тази област в съвременните условия на глобализация на световната икономика. От своя страна за **предмет** на дисертацията е обявено взаимодействието на факторите (не се уточнява кои, вж. с. 10) и сравнение на поведението на Монголия на световния пазар с други страни, в т.ч. и страни „в преход“ в областта на международната конкурентоспособност. Според рецензента, необходимо е по-прецизно дефиниране на предмета и обекта на изследването, за да се избегне

смесването им, което ще допринесе за по-логично осъществяване на анализа и отчитане на реализираните цели и задачи.

Четвърто, „методологичната основа“ на изследването е определена като „методология за съставяне на международни индекси, които се използват за наблюдение на конкурентността на отделните икономики“ (с. 14). По-скоро в дисертацията са приведени данни от различни изследвания на международни организации (Световен икономически форум (СИФ), Световна банка (СБ) и др.) в областта на конкурентността и бизнес климата. Въпреки, че е направена уговорка за това, че бизнес климат и конкурентност са различни неща, в хода на анализа това разграничение не е ясно направено.

Според нас методът се свежда предимно до дескриптивно изложение на факти и данни, като на места описваните данни не са свързани едни с други, липсват достатъчно обобщения и аналитични заключения. Няма ясно формулирана хипотеза (или изследователска теза), която да бъде потвърдена (отхвърлена) от получените резултати от анализа.

Първа глава на дисертацията разглежда общите характеристики на географски затворените икономики и т.нар. „проклятие“ на природните ресурси и особеностите на природните ресурси на Монголия. Сравнена е икономиката на природните ресурси на Руската федерация (РФ), Казахстан и Монголия.

Не направена обосновка на това защо са „сравнени“ точно тези страни, които на практика не са съпоставими като размер на икономиката, население, наличие на природни ресурси и пр. При това фактически няма сравнение, а изброяване поотделно на отделни показатели – БВП, ПЧИ, показатели за бизнес климата от изследването на СБ Doing Business. По последните група от показатели има отделни данни за Китай, Индия и Руанда. Не са направени сравнителни таблици за показатели на трите страни (с изключение на табл. 12 за БВП и аналогична таблица за БВП на страните от БРИК (Бразилия, Русия, Индия Китай), където от сравняваните по-горе страни фигурира само РФ). Другият въпрос е как е направено самото сравнение. То по-скоро е излагане на факти и прилича на икономическо-географски справочник. Има изведени изводи за Монголия (с. 59), но не е съвсем ясна връзката между тях и изложените преди това факти. Като цяло липсват достатъчно добре аргументирани изводи, основаващи се на описаните преди това показатели.

Втората глава прави опит за сравнителен обзор в сферата на конкурентността на някои страни в преход без излаз на море (републики от бившия Съветски съюз и страни от Централна и Източна Европа) и сравняване с икономиката на Монголия). И тук изложението върви по страни и по отделни показатели за няколко групи страни. Ако вземем за пример радарната диаграма (наречена в текста „енеаграма“, с. 68) на факторите на конкурентността, тя се отнася държави като САЩ, Канада, Швейцария, Китай и др. държави, които не са обект на съпоставка и сравнение в този раздел. Би следвало да е направена такава диаграма за страните, с които авторът сравнява Монголия. Подобна диаграма би била достатъчна, за да изпълни задачите, поставени в тази глава. В края на главата са представени данни за индекса за глобалната конкурентоспособност (GCI) и неговите компоненти, както и данни за стойността му по отделни региони и страни. Работата би спечелила, ако бяха представени конкретни данни в табличен вид за Монголия и за страните, с които авторът я сравнява

Третата глава се стреми да изследва теоретичните основания на политиката и предпоставките за развитие на националната конкурентоспособност на Монголия в сферата на преките чуждестранни инвестиции (ПЧИ). Главата започва с въведение, в

което се говори за макроикономическа стабилност, финансов сектор и те се свързват с концепцията за устойчиво развитие и „зелената икономика“ в съответствие с приетите правителствени документи. Същевременно на същото място (с. 94) авторът твърди, че икономическият растеж на Монголия зависи най-вече от добива на полезни изкопаеми. Това обаче трудно се съчетава с идеите за зелена икономика, още повече, че голяма част от територията на Монголия не е изследвана, може да се разкрият и нови находища, а това трудно се съчетава с идеите за устойчив икономически растеж. Може би тук следва да се дадат повече обяснения.

Развива се идеята, че страната трябва да стане по-конкурентна при привличането на ПЧИ, които са почти изцяло в добивната промишленост, но това би могло да не съответства на предишната теза за зелена икономика, и това следва да се обясни. Също така не е ясно от кои страни са основните инвеститори в Монголия. На едно място се споменава Китай с 27.7%, посочват се инвестиции от Япония, МВФ и пр., но данните не са съпоставими и не дават представа за състоянието в тази сфера, например има ли инвестиции от РФ и в какъв размер са те.

Не са съвсем ясни и изводите за ПЧИ на с. 99. Някои от тях са констатации на факти, при други не е ясно как ще се приложат, например необходимостта крупният бизнес (предполага се на Монголия) да увеличи конкурентността си на международните пазари. Или изводът, че Монголия има голям потенциал за ПЧИ в добивната, преработващата промишленост и енергетиката. След това се казва, че инвестициите в добиваната промишленост оказват най-малко влияние на промишлеността. Всичко това може и да е така, но то не следва пряко от предходното изложение и се нуждае от допълнителна аргументация.

В същата глава отново се разискват показателите на конкурентността на СИФ. Според индекса на СИФ основно значение за конкурентността на Монголия от 3.9 пункта имат запасите от природни ресурси на глава от населението, високото ниво на образование и ниската инфлация. До този момент обаче в работата **не се показва тяхната връзка** с проблема за повишаване на международната конкурентоспособност на икономиката на природните ресурси в Монголия, заявен в заглавието. Същото важи и за обясненията, свързани с разчетите на СБ за изчисляване на конкурентността, както и анализа на бизнес средата. Обобщенията и изводите в тази част на анализа нямат пряка връзка със заявения в заглавието проблем. Не е ясно какви фактори обуславят или биха обусловили конкурентните предимства на Монголия в областта на добиваната промишленост или в кои още отрасли Монголия би могла да има конкурентни предимства.

След това в главата отново има опит за описание и обобщение на теоретични подходи, има изброяване на фактори на конкурентността, които са свързани с бизнес средата и **се стига до правилния по принцип извод**, че една страна е конкурентна само в дадени отрасли, в които вътрешните условия са най-благоприятни (с. 110). Но не се казва кои точно са те.

В последния параграф на главата са разгледани въпросите на конкурентността на международните пазари в теорията на М. Портър. **Текстът в този раздел заслужава положителна оценка.** Той може да има практическа полезност за разбиране на идеите на Портър за конкурентността, което безусловно ще има положително въздействие за бъдещото развитие на конкурентни стратегии в Монголия. За съжаление текстът е в самия край на дисертацията. В бъдеще конкурентните фактори на Портър могат да изяснят кои други отрасли, освен добивната промишленост в Монголия имат възможност за конкурентно развитие.

Заклучението обобщава направените изводи и препоръки и следва да получи **положителна оценка**. Направени са изводи и препоръки за управлението на природните ресурси, за привличането на преки чужди инвестиции, за повишване на конкурентността и подобряване на бизнес средата в Монголия.

4. Общо представяне на материала в дисертацията

Общото техническо представяне на рецензираната дисертация е на добро ниво. Има обаче некоригирани правописни и пунктуационни грешки, които не правят добро впечатление.

Най-сериозната забележка, свързана с представянето на материала в дисертацията се отнася до илюстрациите. Почти всички диаграми, графики, фигури и др. илюстрации са копирани от други източници (на руски и английски език), като в някои случаи само заглавието е преведено на руски език. Легендите и другите означения са на английски език. Има и една таблица изцяло на английски език (с 58). Графика 22 и диаграма 1 не се четат, заради дребен шрифт. А има и диаграми и графики на монголски език (диаграма 2, диаграмите на с. 113-116, диаграма 7 и диаграма 8. Освен това някои от графиките, таблиците и др. илюстративни материали нямат номерация, което затруднява ползването на труда.

Дисертацията би спечелила от онагледяване със сравнения, които са специално подготвени за случая и включват страните, обект на сравнение.

III. Оценката на научните резултати и приносите на дисертационния труд

Повечето от поставените цели и задачи в дисертацията са успешно постигнати. Приносите са посочени в раздела на „Научна новост“ в Автореферата. Голяма част отговарят на постигнатите в дисертацията резултати. Според нас **основният принос** е подобряването на разбирането на понятието за международна конкурентоспособност в Монголия. Принос в контекста на Монголия е и изясняването на факторите на конкурентността и начинът на измерването им. Значение има и изясняването на ролята на бизнес средата за конкурентното развитие на страната и изводите и препоръките, които авторът прави в тази насока. Важно значение има и изясняването на вътрешните и международните фактори, ограничаващи конкурентността на страната, което може да се ползва при разработването на бъдещата икономическа политика в Монголия на равнище правителство и парламент. Препоръките в дисертацията могат да са полезни при разработване на държавни програми и проекти за привличане на ПЧИ, технологии и иновации в икономиката на Монголия.

IV. Оценка на публикациите по дисертацията и авторството

Посочени са две публикации по темата на дисертационния труд. Независимо от ограничения си брой, публикациите са достатъчни, за да се верифицират авторството и резултатите от научното изследване.

V. Оценка за автореферата

Авторефератът съдържа основните елементи на дисертационния труд и отговаря на неговото съдържание. Като цяло авторефератът дава правилна представа за същността и съдържанието на дисертацията. Според нас, при представянето на документацията в НАЦИД, автореферетът следва да се представи на български език.

VI. Критични бележки и препоръки

Основните критични бележки са дадени по-горе в рецензията при оценката на съдържанието на отделните раздели на дисертацията. Има пропуски, свързани с изясняването на някои мета-теоретични въпроси, например формулирането на хипотеза и изследователска теза. Също така е необходимо по-добро изясняване на

някои въпроси, свързани с предмета и обекта на изследването – до каква степен анализът на факторите на конкурентността е свързан с формулираната тема за международната конкурентност на Монголия в областта икономиката на природни ресурси. Тук не са посочени ясно какви са предимствата на Монголия в сравнение с други държави, имащи развита добивна промишленост, примерно какъв е делът на Монголия в световния износ на природни ресурси, при кои суровини те имат по-голям дял и т.н. Става въпрос за приложение на методиката на М. Портър, както и за сравнение на Монголия с подобни на нея държави по основните фактори на конкурентността на СИФ, но извършено с използването на аналитични инструменти – сравнителни таблици, радарни графики и пр. Препоръката на рецензента е недостатъците и проблемите, описани в рецензията, да се отстранят при евентуалното последващо публикуване на дисертационния труд.

Могат да бъдат отправени доста **технически бележки**. Освен тези, свързани с представянето на материала на ръкописа, посочени по-горе в т. II. 4, могат да бъдат отправени и редица други бележки имащи отношение към информационната осигуреност и приложената литературна справка. **Недостатък на информационната осигуреност** на дисертацията е, че с изключение на няколко източника, в списъка с литературата **на практика отсъстват академични изследвания**. Информационната база на дисертацията е доминирана от официални документи, резултати от приложни изследвания на международни институции и интернет източници.

Има прекомерно много позовавания на публикации от Wikipedia от английския и руския вариант – 12 от 59 бележки под линия (20%), а ако към тях се прибавят и източниците на някои от илюстрациите, то делът на **Wikipedia** нараства на 30%, което е около 1/3 от информационната обезпеченост. Според международната академична практика и рецензента, **Wikipedia** не е особено достоверен източник, освен ако информацията не е подкрепена от аналогични данни, публикувани на друго място. Текущата практиката на академичните институции в ЕС и САЩ изисква това.

Списъкът на литературата не следва напълно българския и международния библиографски стандарт, според които източниците на кирилица и латиница следва да се представят отделно, в азбучен ред. Също така изписването на някои от интернет източниците не е съобразно с утвърдената международна практика и възприетите стилове на цитиране.

VII. Заключение

Независимо от направените критични бележки като цяло дисертационният труд заслужава по-скоро положителна оценка. Той осъществява сериозно осмисляне и дава множество важни оценки за факторите на международната конкурентност на Монголия. **Трудът е научно-приложно изследване, което обогатява научните знания в тази област в Монголия и има практическа стойност.** Дисертацията отговаря на изискванията на ЗРАСРБ и на ППЗРАС, което е основание да препоръчам присъждане на образователната и научна степен „доктор“ на Бизъа Бас-Оргила. Потвърждаването на положителната ми оценка в тази рецензия зависи обаче от успешната публична защита и от отговорите на поставените в рецензията въпроси.

София, 31 март 2019 г.

Рецензент:

(Проф. д.пол.н. Атанас Гочев)